

Posesivní adjektiva – konkurence jmenného a tvrdého adjektivního skloňování

Posudek bakalářské práce

Bakalářská práce Michaely Vrané se věnuje otázce užívání posesivních adjektiv v češtině. Skládá se ze dvou částí. V první z nich autorka shrnuje, jak byla posesivní adjektiva pojímána v dosavadní literatuře, v části druhé pak představuje vlastní experiment, prostřednictvím něhož se snaží dojít k určitým závěrům ohledně jejich užívání a hodnocení.

Autorka se seznámila s dosavadní odbornou literaturou na dané téma a základní poznatky shrnula v první části. Problém však je, že se v textu nedostatečně rozlišuje, kdo je vlastně původcem jednotlivým tvrzení. Autorka sice odbornou literaturu cituje, avšak jen omezeně. Například oddíl 1.3.1 Mužská jména je celý bez citace, jsou v něm však tvrzení typu „V hovorovém jazyce a lidové řeči se vyskytuje i výraz krejčův...“, „Řidčeji bývají základem posesivních adjektiv také jména zvířat rodu mužského nebo středního.“, u nichž není jasné, jde-li o názory autorky, anebo někoho jiného. Ať už je to jakkoliv, čtenář u takových tvrzení neví, na čem se zakládají – jde o jazykovou intuici autorky, o intuici někoho jiného či o výsledky empirického zkoumání?

Zásadním problémem první části však je, že autorka s poznatky v dosavadní literatuře pracuje zcela nekriticky, a to i přesto, že řada z těchto poznatků je přinejmenším sporných či nejasných. Například není jasné, v čem je výhodné rozlišovat významy ‚příbuzenský vztah‘ (*bratrův syn*) a ‚služební vztah‘ (*bratrův čeledín*), jak je činěno na straně 9. Zároveň zde není jasné, kam by spadal příklad typu *bratrův kamarád* (nejspíše služební vztah) apod. Nemusí jít nutně o špatnou sémantickou klasifikaci – autorka by však měla říci, proč s ní souhlasí, v čem je pro ni výhodná atd., což však nečiní.

Podobně není zřejmé, proč z hlediska posesivních adjektiv rozlišovat mezi pojmenováním osob a pojmenováním biblických a bájeslovných postav (s. 11). Nerozumím tomu, proč by adjektiva *nesplnitelný*, *novější* a *častý* měly být adjektiva relační a ne kvalifikační, když je kategorie relačních adjektiv vymezena tak, že „vyjadřují kromě vlastnosti substancí i vztah k další substancí nebo ději, k jiné vlastnosti nebo okolnosti“ (s. 10–11). Potřeba kritického přístupu vysvítá i tam, kde vyplývá, že mezi jednotlivými prameny existují rozdíly. Na s. 13 se například mluví o tom, že se místo přídavného jména přivlastňovacího užívají relační adjektiva nebo druhově posesivní adjektiva, avšak uvedený příklad relačního adjektiva (*královská koruna*) by byl podle Encyklopedického slovníku češtiny chápán jako druhově posesivní adjektivum (to je ostatně uvedeno přímo v práci na s. 11). Na s. 14 se píše, že *dívčí tvář* znamená „tvář každé dívky“, s čímž bych si dovolil nesouhlasit.

Rovněž podle mě není možné tvrdit, že „přídavná jména přivlastňovací nelze klást ani v těch případech, kdy také jméno určované je rozvíto buď jiným přídavným jménem přivlastňovacím, nebo přivlastňovacím zájmenem“, jak se píše na s. 22. Můžeme totiž říci například „jeho Čapkův Krakatit je podepsaný, můj ne“ nebo „Petrův a Karlův dvojdomek“. Tvrzení, že „jména činitelská dávají přednost přídavným jménům přivlastňovacím, podstatná jména dějová, zvláště slovesná spíše druhému pádu (*bratrův vychovatel*, *porážka Hitlera*)“ je rovněž problematické. Domnívám se, že u dějových substantiv je klíčová valence původního slovesa: zatímco u slovesa *porazit* je obligatorní doplnění objektem (*porazit Hitlera*), u intranzitivních sloves (*plakat*, *střílet*) objektové doplnění není a v souladu s tím bychom řekli spíše *bratrův pláč* či *útočnickova střela* než *pláč bratra* či *střela útočníka*.

Ani druhá část práce není bez nedostatků. Především zde zcela chybí nějaká teorie, tedy vlastně i propojení s první částí práce. Autorka formuluje hypotézy bez hlubšího zasazení do poznatků o užívání posesivních adjektiv. Hypotézy jsou pak velmi obecné a jejich ověřování nemůže přinést mnoho zajímavého. K ověřování hypotéz přistupuje autorka zvláště, když například píše, že si myslí, že „respondenti budou doplňovat první tvar, který se jim naskytne. Budou chtít

doplnit první volné místo, které uvidí. Během prvních pár příkladů si možná ani nevšimnou, že mohou doplňovat i genitivy.“ (s. 28) Autorka vlastně říká, že její výzkumná metoda je vadná (osobně si přitom nemyslím, že by to tak mělo být, a ani výsledky tomu nenapovídají).

Třetí hypotéza zní „Respondenti budou chybovat v oblasti pravopisu.“ Takto formulovaná hypotéza je k ničemu, protože vlastně není jasné, jak ji vyvrátit. Autorka zjistila, že „respondenti chybovali v pravopisu jednadvacetkrát“, což považuje za potvrzení hypotézy. Vzhledem k tomu, že respondentů bylo 62, znamená to průměrně 1 chybu na 3 respondenty. Při celkovém počtu otázek (několik desítek) to není mnoho. Je tedy otázka, v jakém případě by se podle autorky tato hypotéza nepotvrdila.

V dotazníku používá autorka vcelku netriviální rozdělení položek (28 apelativ, z nichž 14 mužských a 14 ženských s dalším rozlišením podle pádu; 28 proprií a 40 vycpávkových položek), ale vůbec ho nevyužívá (ani nevysvětluje, proč takové rozdělení provádí). V analýze výsledků vůbec nerozlišuje mezi tím, jak se chovají mužská apelativa oproti ženským, jestli se mění distribuce posesivního adjektiva a genitivu substantiva v různých pádech apod.

Zpracování dat neodpovídá běžným standardům. Autorka tvrdí, že se jí potvrdila hypotéza, že respondenti budou volit spisovné tvary posesivních adjektiv spíše než tvary nářeční, avšak její vzorek se k tomuto účelu vůbec nehodí, protože naprostá většina mluvčích jsou Pražané. Druhá hypotéza, tedy že „respondenti radši zvolí variantu přivlastňovacího přídavného jména než genitivu“ se podle autorky rovněž potvrdila, což je však ukázáno pouze na celkovém poměru 706:2433, přičemž první číslo představuje počet genitivů a druhé počet posesivních adjektiv. Z letného pohledu na výsledky jednotlivých položek, které jsou uvedeny v příloze, však vyplývá, že existuje rozdíl mezi mužskými a ženskými tvary. Je tedy zřejmé, že je celá věc komplikovanější.

Čtvrtá hypotéza se podle autorky potvrdila rovněž. Formulovaná je však zvláštní: „V otázkách na gramatičnost respondenti bezpečně poznají správné tvary a označí je jako naprosto přijatelné formy, tedy číslem 1.“ Autorka se tak soustředila pouze na jediný stupeň z pětistupňové škály, není jasné proč. Výsledky jsou přitom složitější.

Na s. 35 autorka tvrdí, že „lidé podle nás občas zapomínají na to, že český jazyk má rod ženský, mužský a střední a nikoli jen ženský a mužský“, čímž se vysvětlují tvary typu *spisovatelčiny pera*. Na základě čeho to tvrdí?

Po formální stránce je práce až na výjimky v pořádku. Anglický abstrakt je však nedůstojný.

Celkově mi práce přijde velmi slabá, a to jak po stránce teoretické (absence snahy o kritické pojmání dosavadní literatury), tak po stránce vlastního výzkumu (špatně formulované hypotézy, nepřesná analýza výsledků). S přihlédnutím k tomu, že se jedná o práci bakalářskou, navrhuji práci hodnotit jako **dobrou**, avšak očekávám, že výkon u obhajoby bude zřetelně lepší než výkon odvedený v samotné práci.

V Praze dne 24. srpna 2014

Mgr. Jan Chromý, Ph.D.